

Крилова Т. В.,
Гуманітарний інститут НАУ, м. Київ

КОМУНІКАТИВНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ СИНОНІМІВ

У статті розглянуто явище синтаксичної синонімії з позицій прагматичного синтаксису сучасної англійської мови. Описані дискурсивно-прагматичні фактори, що впливають на вибір того чи іншого члена синонімічного ряду в газетному дискурсі.

Ключові слова: синтаксичні синоніми, імпліцитність, дискурсивні стратегії.

В статье рассмотрено явление синтаксической синонимии с позиции прагматического синтаксиса современной английской языка. Описаны дискурсивно-прагматические факторы, которые влияют на выбор того или иного члена синонимического ряда в газетном дискурсе.

Ключевые слова: синтаксический синоним, имплицитность, дискурсивные стратегии.

The paper looks on the problem of syntactic synonymy from the point of view of pragmatic syntax, discussing main communicative functions of syntactic synonyms with the major focus on newspaper discourse.

Keywords: syntactic synonyms, implicit meaning, discourse strategies.

Перспективи розвитку сучасної лінгвістики розглядаються, зокрема, як в широкому розумінні функціональна орієнтація та сближення позицій когнітивізму та функціоналізму. Саме з цим пов'язана поява когнітивно-прагматичних теорій, в основі яких лежить постулат про те, що людська поведінка тісно пов'язана з когнітивною інфраструктурою в людській свідомості, складовою якої є прагматичний аспект, а саме знання про доречність вживання лінгвістичних одиниць в різних ситуаціях спілкування. Детальне вивчення головних напрямків лінгвістичних досліджень функціональної синонімії диктує необхідність та доцільність розгляду синонімічних рядів мовних конструкцій саме із структурно-семантичних когнітивно-прагматичних позицій. Такий підхід здатний дати найбільш адекватну уяву про сутність функціональних синонімів в репрезентації англійського дискурсу.

Творчий характер мовної діяльності тісно пов'язаний з наявністю в мові декількох способів для передачі одного і того ж пропозитивного змісту. Вибір одного з таких засобів, як правило, визначається комунікативними завданнями мовця, його наміром підкреслити, чи, навпаки, не виділяти деякі компоненти змісту. В таких випадках прийнято вважати, що вибір пропозиційно синонімічних мовних структур є дискурсивно, чи прагматично вмотивованим. В даній статті ми маємо за мету розглянути один із випадків синтаксичної синонімії з позицій прагматичного синтаксису сучасної англійської мови, тобто показати, що вибір даних конструкцій в дискурсі безпосередньо корелює з їхньою синтаксичною структурою. Синонімічні синтаксичні моделі, що послужили об'єктом даного аналізу є реляційні словосполучення з типовим значенням "суб'єкт-особа та його дія", які представляють різноманітність способів оформлення семантичного компонента "суб'єкт-особа", а саме: постпозитивним іменником з прийменником, препозитивним іменником у формі генетиву, препозитивним іменником у формі загального відмінку та прикметником. Дані типи варіативності в англійській мові здатні функціонувати як при описі однотипових ситуацій, так і при описі однієї і тієї ж ситуації.

Синонімія в лінгвістичній літературі розглядається як наслідок однієї з аксіом мовного знака [3, с. 36], а саме положення про асиметрію плану вираження і плану змісту мовного знака [2]. Когнітивну орієнтацію проблема вибору граматичних синонімів одержала в лінгвістичних працях останніх років (Н.Я. Козел, Т.С. Сорокіна, С.С. Шкенева).

Специфіка актуалізації пропозиції як речення, словосполучення, складного слова і т.д. пов'язана з різними можливостями і способами експліцитного чи імпліцитного вираження компонентів пропозиції, а різні способи об'єктивації одного й того ж семантичного змісту обумовлені як прагматичними факторами (комунікативною інтенцією мовця і пресупозицією), так і потенціальними можливостями самих мовних одиниць. Вибрані для аналізу словосполучення належать до так званих "похідних" іменникових словосполучень, трансформційно пов'язаних із самостійними реченнями та синтаксичним процесом номіналізації, що за З. Херрісом і Р. Лізом, є перетворенням речення в іменникову фразу /словосполучення/, яке здатне вживатися в іменникових позиціях інших речень. М. Хелідей описував номіналізацію як граматичну метафору [4], оскільки процес в них трансформується в більш абстрактне явище: номіналізації виражають процеси як речі, разом з тим повністю зберігаючи денотативне і сигніфікативне значення речення, які переходять в іменне словосполучення.

При цьому іменні словосполучення складають в загальній пропозиційній структурі зовнішнього висловлення номінативні блоки, які являють собою згорнуті пропозиції. Номіналізації є засобом реалізації компресії в синтаксисі, що призводить до економічної побудови речення, конструктивної гнучкості речення його сконденсованості, оскільки номіналізовані конструкції дозволяють збільшити інформативну насиченість речення за рахунок включення вихідних конструкцій в трансформованому і зв'язаному вигляді. Номіналізації в даному дослідженні розглядаються на матеріалі газетних текстів, для яких характерні різноманітні форми реалізації стислості: компресія інформації та передача певної частини повідомлень імпліцитно.

Аналізовані реляційні синонімічні словосполучення мають різний ступінь імпліцитності. Для визначення ступеня імпліцитності словосполучень в лінгвістичних дослідженнях використовується так званий метод розгортки схованих предикатів [1]. В його основі – положення про те, що схований предикат є смислоорганізуючим центром будь-якої синтаксичної структури, а також засобом вияву глибинної семантичної структури словосполучення. Аналіз предикатних розгорткок словосполучень різних типів показав, що ступінь імпліцитності словосполучень залежить від їх структури. Чим складніша синтаксична структура словосполучення, тим легше встановлюються

семантичні відношення, що ними зв'язуються його компоненти, оскільки при цьому вони виражені більш експліцитно. І, навпаки, чим простіша синтаксична структура, тим більше її семантика переведена в царину глибинної структури, для встановлення якої потрібні різного роду предикатні розгортки і трансформації. Тому якнайбільш експліцитні в аналізованому синонімічному ряді можна визначити словосполучення з прийменником в той час, як словосполучення з препозитивним іменником в присвійному відмінку і словосполучення з препозитивним іменником в загальному відмінку виступають відповідно як більш та менш експліцитні, а прикметникові реляційні словосполучення як найбільш імпліцитні.

Ступінь імпліцитності аналізованих словосполучень зумовлює їх дискурсивні функції, які виявляються у мікро- та макроконтексті. В сучасному англійському газетному дискурсі реляційні синонімічні словосполучення із значенням “суб’єкт та його дія” одночасно виконують декілька загальних функцій: конструюють референти, забезпечують компресію інформації, розгортання текстів та їхню когерентність. Більш детально можна виділити таку низку функцій: локалізаційну, когезивну, видільну, наближення/віддалення та композиційну.

Комунікативний потенціал синтаксичних синонімів щодо функції виділення, пов’язаної з компонентами інформаційно-комунікативної структури тексту – темою і ремою, визначається ступенем притаманної їм імпліцитності: як правило, експліцитно виражається рема, тобто нова невідома інформація в той час, як тема зазвичай буває виражена імпліцитно. Тому, словосполучення з прийменником, як найбільш експліцитні, зазвичай використовуються для маркування реми. Постпозитивне розташування елемента для позначення суб’єкта-реми в цих видах словосполучень забезпечує можливість постановки рематичного елемента в кінці речення, напр.: *A coroner has backed calls for a public inquiry into events surrounding the deaths of four soldiers at Deepcut army barracks in Surrey. A determined attempt by a fluid mob of some 200 looters to break into the Bull Ring centre was quickly foiled, partly thanks to fences and four privately-hired dog teams.* Постпозитивність елементів в словосполученні, дають їм змогу мати подальшу постмодифікацію. При цьому постпозитивний елемент є досить рухомим і, виходячи з потреб актуального членування, може відокремлюватися від ядра словосполучення, напр.: *The closure last month of the ITV News channel was certainly no cause for celebration!*

З іншого боку, вживання в тексті простіших за структурою та більш імпліцитних за своєю природою іменникових груп з премодифікацією виступає як сигнал їхньої тематичності. Їх інтерпретація контекстуально обумовлена, тобто можлива на основі інформації в попередній частині тексту, напр.: *A jury returned an open verdict into the death of James Collinson, 17, of Perth, who was shot in March 2002. ... Surrey Police, which has been criticised for its investigation into the four deaths, said the inquest showed the force conducted a full and thorough investigation into Collinson's death* чи екстралінгвістичного контексту, оскільки тема – категорія імпліцитна і не обов’язково виражається в поверхневій структурі тексту, вона також виводиться із широких фонових знань, напр.: *The figures were published as Gloucestershire Chief Constable Tony Melville became one of the most senior officers to speak out against the Government's budget cuts, warning his force was “in the middle of the perfect storm”.*

Вибір з двох можливих реляційних груп з препозитивним іменником, в свою чергу, також визначається ступенем тематичності (звичності) інформації, що виражається. Так, словосполучення з препозитивним власним іменником-ім’ям особи в загальному відмінку, маючи більший ступінь імпліцитності ніж словосполучення з власним іменником у присвійному відмінку, як правило, містять більш стійкий екстралінгвістичний пресупозиційний компонент і вказують на те, що їхній референт – широко відомий факт, в той час як словосполучення з власним іменником в присвійному відмінку частіше мають більш вузькі контекстуальні імплікатури, напр.: *The abject response to the BBC's governors to Lord Hutton's report in January 2004 was one of the most miserable episodes in the corporation's whole history. Saturday marked a significant anniversary for the BBC but hardly one it would be keen to mention, still less celebrate – the second anniversary of the publication of the Hutton report.* Орієнтаційна основа семантики генетивних фраз виявляється у тенденції до заміни власних іменників у присвійному відмінку іменниками-означеннями у загальному відмінку, які позначають суміжні референти. Таке спрощення спостерігається у випадках, коли відома особа обирається як точка відліку для репрезентації інших референтів.

Іноді препозитивний власний іменник в загальному відмінку імплікує нереперентне квалітативне значення в той час, як власний іменник в присвійному відмінку зазвичай має конкретне референтне значення. Пор.: *It might seem surprising that the shock waves ... did not do more damage to the BBC's journalism. The main reason, I believe, is that the corporation truly did examine itself and learn. Nearly 7,000 BBC journalists and producers have been through a training session based on the lessons from Ronald Neil's report, lessons rooted in the values of BBC journalism – truth, accuracy and independence prominent among them.* В першому реченні мається на увазі сьогодення діяльність Бі-Бі-Сі, в другому – журналізм, взагалі притаманний Бі-Бі-Сі. Саме тому для словосполучень з присвійним відмінком (на відміну від словосполучень з загальним відмінком) властиве вживання обмежувального означення в інтерпозиції, що підкреслює конкретність їхньої референції: *agency's biggest media event..., the shuttle's next flight..., the BBC's principal competition on the news front..., BBC's first foreign language television service.*

Найбільш імпліцитні реляційні словосполучення з прикметником переважно функціонують як нереперентні номінативні одиниці. В силу високого ступеня імпліцитності даних словосполучень, їх значення виводиться з контексту – за допомогою аналізу референтного ланцюжка в тексті, пошуку в ньому більш експліцитного елемента. напр.: *Nontraumatic sudden death in young athletes is always disturbing, as apparently invincible athletes, become, without warning, victims of silent heart disease. ... Congenital cardiovascular disease is the leading cause of non-traumatic sudden athletic death.* В даному випадку, наявність в попередній частині тексту кореперентного прийменникового релятивного словосполучення *death in young athletes* дозволяє визначити прикметник в прикметниковому словосполученні *athletic death* як суб’єктний актант ситуації. Для порівняння наведемо речення з того ж тексту: *No abnormalities were uncovered that precluded athletic participation,* в якому прикметник словосполучення з аналогічною структурою на основі контекстуального аналізу визначається як семантичний об’єкт, а не

суб'єкт. Однак, реляційні прикметникові словосполучення вживаються і з конкретним референтним значенням, напр.: *The last papal visit to Ireland in 1979 saw more than a million people from all over Ireland gather in Dublin's Phoenix Park to hear the papal Mass.* Суб'єктне значення прикметника релятивного словосполучення в прикладі *The Democratic report says Mr. Burke, who has resigned, told committee staff members that Patrick Cunningham, who was the criminal division chief in his office, had "adamantly denied that gun-walking occurred in Operation Fast and Furious."* виводиться із заголовка статті *Report by House Democrats Absolves Administration in Gun Trafficking Case*, в якому міститься більш еспліцитна прийменникова фраза.

Композиційна функція аналізованих реляційних фраз забезпечує розподіл інформації між різними фрагментами газетних повідомлень: заголовками, інтродуктивними й основними блоками. В заголовках, зазвичай вживаються більш еспліцитні словосполучення, в інтродуктивних і основних блоках – відповідно менш і ще менш еспліцитні. Так, прийменниковій релятивній фразі в заголовку *A Good Deed by DeSean Jackson* відповідає генетивна конструкція у вступному блоці *I caught up to Jackson's good deed on Jeff Pearlman's blog*. А прийменниковій фразі в заголовку *Shameful attempt by Blagojevich attorneys to get new trial* в основному блоці відповідає релятивна конструкція з іменником в називному відмінку *A Daily Herald editorial expresses the hope that the ridiculous Blagojevich attempt for a new trial will not deter the forewoman of his jury from sharing her newfound "voice" in the community*. І, навпаки, вживання у заголовку більш імпліцитного словосполучення є прагматично вмотивованим. Представлення у газетному заголовку референта як відомого читачеві за допомогою імпліцитного словосполучення є способом здійснення комунікативної стратегії привертання уваги адресата та вияву солідарності з адресатом, що реалізується через тактику залучення читача до співпраці. В наступному прикладі імпліцитній релятивній фразі з іменником в загальному відмінку в заголовку *James Joyce children's story The Cats of Copenhagen gets first publication*, що подає інформацію як відому читачеві відповідає прийменникова конструкція у вступному блоці *A children's story by James Joyce has been published for the first time ever by a small press in Ireland* та генетивна конструкція в основному блоці: *Joyce's The Cats of Copenhagen is a "younger twin sister" to his published children's story The Cat and the Devil, which told of how the devil built a bridge over a French river in one night*.

Таким чином, вибір того чи іншого реляційного словосполучення із значенням "суб'єкт та його дія" при створенні дискурсу – це креативний процес, що ніколи не носить випадковий характер і завжди є прагматично вмотивованим. Подальше вивчення комунікативних властивостей реляційних конструкцій передбачає виявлення змін у їхній структурі в різних видах сучасного англомовного дискурсу.

Література:

1. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – М. : Просвещение, 1977. – 204 с.
2. Карцевский С. Об асимметричном дуализме лингвистического знака / С. О. Карцевский // В. А. Звегинцев (сост.). История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. Ч. II. – М. : Просвещение, 1965. – С. 85-90.
3. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
4. Halliday, M. A. K. and Martin, J. R. Writing Science : Literary and Discursive Power. London and Washington, D.C. : The Falmer Press, 1992.